

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türkçe Dil Bilinç Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Karma Yöntem Araştırması

Bünyamin SARIKAYA¹ ve Yunus ŞAKİROĞLU²

Öz

Bu araştırmada amaç, Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci düzeylerini çeşitli değişkenlere göre tespit etmek ve Türkçe dil bilinci ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Çalışma, 4 farklı devlet üniversitesinde öğrenim gören 249 Türkçe öğretmeni adayı ile yürütülmüştür. Çalışmada Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci durumlarının ne düzeyde olduğu, bu adayların Türkçe dil bilinci durumlarının cinsiyete, sınıf düzeylerine, anne-baba eğitim durumlarına göre değişip değişmediği tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe dil bilinci kavramının onlar için ne anlam ifade ettiği ve zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayıp zayıflamayacağı konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Veriler Yaman (2011) tarafından geliştirilen “Türkçe Bilinci Ölçeği” ve araştırmacıların geliştirdikleri Görüş Alma Formu ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci düzeylerinin “yüksek” olduğu ve cinsiyet, anne, baba eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı ancak sınıf düzeyine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe öğretmeni adaylarından alınan görüşler doğrultusunda Türkçe dil bilinci kavramının kendileri için farklı anlamlara geldiği ve Türkçe öğretmeni adaylarının büyük çoğunluğunun zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşündüğü de saptanmıştır. Çalışma alan yazın doğrultusunda tartışılmış ve öneriler sunularak bitirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, dil, dil bilinci, Türkçe dil bilinci

Determining Preservice Turkish Teachers' Awareness of Turkish Language: A Mixed-Method Study

Abstract

This study investigated preservice Turkish teachers' awareness of the Turkish language based on different variables and looked into their views on the topic. The sample consisted of 249 preservice Turkish teachers from four public universities. This study determined how aware participants were of Turkish and whether their views depended on gender, grade level, and parents' education. The study also addressed what the concept of “Turkish language awareness” meant to them and whether they thought time and advances in technology would make people less and less aware of Turkish. The study adopted a mixed research design. Data were collected using an Opinion Form developed by the researchers and the Turkish Consciousness Scale developed by Yaman (2011). The results showed that participants were highly aware of Turkish and that their awareness did not depend on gender and parents' education levels. However, their awareness of Turkish depended on grade level. Moreover, participants stated that the concept of “Turkish language awareness” meant different things to them. Most participants believed that people would become less and less aware of Turkish with time and advances in technology. The results were discussed based on the literature, and recommendations were made.

Key Words: Turkish, language, language awareness, Turkish language awareness

Atıf İçin / Please Cite As:

Sarikaya, B. ve Şakiroğlu, Y. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinç düzeylerinin belirlenmesi: Bir karma yöntem araştırması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(ÖS), 40-52.

Geliş Tarihi / Received Date: 15.09.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 19.11.2021

¹ Doç. Dr. - Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, b.sarikaya@alparslan.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-8393-7127

² Arş. Gör. - Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, y.sakiroğlu@alparslan.edu.tr

 ORCID: 0000-0001-6151-7984

Giriş

Dil, sözcüklerin mantıksal bir örüntü ile arka arkaya sıralanmasıdır. “Dil, insanların bilgi, duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmek ve aynı zamanda başkalarının bilgi, duygu, düşünce ve isteklerini öğrenmesi için kullanılan ve belli becerileri kazanmayı gerektiren bir sistemdir” (Aydeniz ve Haydaroğlu, 2021, s. 202). Her dil, evreni kendine göre duyumsar ve kendine özgü bir şekilde yorumlar. İnsan oğlu, anlam evrenini ana dili vasıtasıyla yaptığı duyumsal, düşünsel, bildirimsel ve duygusal alışverişlerle inşa eder. Ana dili hissi, bebeklik ile başlar ve bilincini/bilinçaltını çevreleyerek ömrü boyunca gelişir (Adalı, 1983; Özdemir, 1983; Kırkkılıç ve Ulaş, 2003).

Toplumların kültürel birikimlerini nesilden nesile aktaran, onları birbirlerinden farklı yapan ve basit insan toplulukları olmaktan kurtaran dil; bir milletin var oluş kaynağı ve var olma sebebidir (Kaplan, 1996; Sever, 2001). Zira her şey dilde kendini bulur (Temizyürek, 2008). Dil; insanların dünyaya geldiği andan itibaren içinde bulunduğu topluma uyum sağlamasını, o toplumun değer ve değer yargılarını anlayıp hayatını bu yönde devam ettirmesini, diğer bireylerle sağlıklı şekilde iletişime geçebilmesini sağlayan en önemli araçlardan biridir (Yaman, 2011; Göçer, 2013). Toplumsal yaşantımızda büyük öneme sahip olan dil; günümüzde küreselleşme, sosyo-kültürel, siyasi, bilimsel ve teknolojik gelişme ve değişimlerden önemli ölçüde etkilenmektedir.

Devamlı gelişen, canlı bir varlık olan dilin gelişimini etkileyen etmenlere bakmak gerekir. Bu bağlamda dili etkileyen etmenler kısaca “1. Kültürel gelişmeler 2. Ekonomik gelişmeler 3. Teknolojik gelişmeler 4. Siyasî gelişmeler 5. Sosyal gelişmeler” (Demirbağ, 2002, s. 126) olarak sıralanabilir. Dil farkındalığı ya da dil duyarlılığı olarak da ifade edilen dil bilincinin, dili etkileyen etmenlerden bağımsız olarak oluşması ve gelişmesi büyük önem arz etmektedir.

Bilinç kelimesi, Büyük Türkçe Sözlükte (TDK, 2020) “insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği; temel bilgi, temel görüş; algı ve bilgilerin zihinde duru ve aydınlık olarak izlenme süreci, şuur” şeklinde tanımlanmaktadır. Dil bilinci ise “bireyin kullandığı dile ve bu dilin kullanım alanlarına ilişkin duyarlılığı” (Erdem ve Eskimen, 2019, s. 24) olarak tanımlanabilir. Dil bilinci, bireysel olarak bilinçli olmanın yanı sıra toplumsal bir bilinci de gerektirir. Zira “toplumların ortak bilincinde (kolektif bilinç) dilin yaratıcı bir rolü vardır. Humboldt’a göre toplumların dünya görüşleri, dillerinden farklı olamayacaktır. Gerçekten de her dil kendi dünyasını inşa eder. Toplumların hayata dair tasavvurları, hayatı algılayışları dille ifadesini bulurken dilin kendisi de bu anlayıştan bağımsız değildir” (Eryılmaz, 2017, s. 2).

Sağlıklı bir iletişimin yolu dili iyi kullanmaktan geçer. Bunun için de iyi bir dil bilincine sahip olmak gerekmektedir. Dil öğretmenin, özellikle ana dili öğretmenin ilk ve en önemli ön koşulu iyi bir dil bilincine sahip olmaktır. Dil öğrencilerinin bu ön koşulu sağlayacak donanım ve duyarlılığa sahip olmaları büyük önem arz etmektedir. Birey, var olma sebeplerinden biri olan ana diline karşı duyarlı olmalıdır. Zira bireyin yaşamı boyunca kullanacağı dile karşı meydana gelen duyarsızlıklar, dile büyük ölçüde zarar verir. Bu da dilde yozlaşmaya, önemini kaybetmeye ve sonucunda ölü diller arasına katılmaya neden olabilir (Bulut ve Coşkun, 2020, s. 1131).

Dil bilincine sahip birey, dilini doğru kullanmaya itina gösterir ve buna bağlı olarak hem dilini korur hem de dilinin sağlıklı bir biçimde gelişmesine katkı sunar. “Dilin kusurlu olması bireylerin dil eksikliğinden kaynaklanan bir durumdur. Dilin kurallarını, inceliklerini yeterince bilen bireyler dili daha etkili ve güzel kullanır” (Gövsa, 2005 Akt: İpek, 2015, s. 35).

Alanyazında yapılan bazı araştırmalarda, dil bilinci yüksek olan kişilerin dili öğrenme süreçlerinde çok daha başarı gösterdiği tespit edilmiştir (Leow 1997; Rosa ve O’Neill 1999; Abu Radwan, 2005; Robinson 2005). Bir başka çalışmada ise, dili üst seviyelerde kullanan bireylerin kendi dil farkındalıklarını da arttırdıkları sonucuna ulaşılmıştır (Gass vd., 2003). Borg (1994 Akt: Erdem ve Eskimen, 2019, s. 25) dil bilinci yüksek kişilerin diğer bireylerden aşağıdaki özellikler bakımından daha avantajlı olduğunu ifade etmiştir:

1. Dil bilinci yüksek kişiler, dili yaşayan ve gelişebilen bir olgu olarak algırlar ve onu çok yönlü olarak kullanabilirler.
2. Dil bilinci yüksek kişiler, ana dili ve diğer diller arasında çözümlemelere ve karşılaştırmalara dayanan konuşmalar yapabilirler.
3. Dil bilincine sahip öğrenenler, inceleme ve keşfetmeyi bir gereklilik olarak görürler.

4. Dil becerilerini geliştirmeyi aynı zamanda anlamlandırmayı amaçlarlar.
5. Dil bilinci yüksek kişiler, bilişsel ve duyuşsal düzeye yükselmeyi hedeflerler.

Ülkemizde Türkçeye karşı gösterilen duyarsız tutumun ve sorunların temelinde yeni kuşaklara iyi bir Türkçe eğitimi verilmemesi yatmaktadır. “Bir toplum ki, bireyleri kendi ana dilini doğru konuşup yazamaz, doğru dürüst bir eğitimden yoksundur- çünkü öğretecek olan kişinin kendisi bilmiyor-peki o toplum nasıl kalkınacak ve nasıl çağdaş uygarlık düzeyine ulaşacaktır” (Ateş, 2010, s. 18). “Öğretmen anadili bilincine ve duyarlılığına sahipse anadilinin bütün inceliklerini kullanarak öğrencisine model olabilir ve bu sevgiyi, bilinci, duyarlılığı öğrencilerinde oluşturabilir. Sahip olunmayan duyarlılık ve bilincin aktarılması söz konusu değildir” (Kolaç, 2008, s. 442). Bu konudaki en büyük sorumluluk öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarına düşmektedir. Branş ayırmaksızın tüm öğretmen ve öğreticiler Türkçeyi doğru ve kurallara uygun kullanabilmeli, öğrencilerine Türkçeyi kullanmalarında bu anlamda önyak olmalıdırlar. Türkçenin bilinçli bir biçimde kullanılabilmesi ve yabancı dillerin tehditlerinden korunması için Türkçeyi kullanan, öğreten ve öğrenenlerin dili kullanım bilincine sahip olmaları hayati derecede önem arz etmektedir. “Öğretmen anadili bilincine ve duyarlılığına sahipse anadilinin bütün inceliklerini kullanarak öğrencisine model olabilir ve bu sevgiyi, bilinci, duyarlılığı öğrencilerinde oluşturabilir. Sahip olunmayan duyarlılık ve bilincin aktarılması söz konusu değildir” (Kolaç, 2008). Bu anlamda Türkçe öğretmenleri, temel sorumluluklarının farkında olmalıdırlar ve bu öğretmenlerin yetiştikleri kurumlarda öğrenim gören Türkçe öğretmeni adaylarından da aynı sorumlu tavır beklenmelidir (Tekşan ve Kanık Uysal, 2018, s. 267).

Alanyazın incelendiğinde, dil bilinci ve Türkçe dil bilinci hakkında yapılan çalışmaların olduğu ve bunların çok az kısmının Türkçe dil bilinci ile ilgili olduğu saptanmıştır. Ana dili bilincinin ortaokullarda kazandırılmasının amaçlandığı (Baskın ve Demir, 2017); bireylerde dil bilincinin ele alındığı (İpek, 2015); Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni adaylarının dil bilinci düzeylerinin incelendiği (Arslan ve Kılıç, 2012; Tekşan ve Kanık Uysal, 2018; Erdem ve Eskimen, 2019; Bulut ve Coşkun, 2020); üniversite öğretim elemanlarının dil bilinci ve Türkçe kullanım duyarlılığının araştırıldığı (Kızıltan ve Yangın Ersanlı, 2008); sözcük öğretimi yoluyla ortaokullarda Türkçe dil bilincinin incelendiği (Demir, 2016); Eski Türk Edebiyatında Türk dili bilincinin konu alındığı (Taşkesenlioğlu, 2020); kuşaklararası karşılaştırmanın yapıldığı (Şenyuva vd., 2017) çalışmalar bulunmaktadır. Ancak Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinç düzeylerinin belirlenmesinde karma yöntem araştırmasının yapıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu yönüyle alanyazına katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada amaç, Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci düzeylerini çeşitli değişkenlere göre tespit etmek ve Türkçe dil bilinci ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın alt problemleri aşağıda yazılan şekilde oluşturulmuştur:

1. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci durumları ne düzeydedir?
2. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci durumları cinsiyete göre değişmekte midir?
3. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci durumları sınıfa göre değişmekte midir?
4. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci durumları anne eğitim durumuna göre değişmekte midir?
5. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci durumları baba eğitim durumuna göre değişmekte midir?
6. Türkçe dil bilinci kavramı sizin için ne anlam ifade ediyor?
7. Zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünüyor musunuz? Neden?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada, karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde nitel ve nicel veriler birlikte ya da sıralı olarak toplanıp analiz edilmektedir (Creswell ve Plano Clark, 2014). Araştırmanın nicel boyutunda nicel araştırma tekniklerinden tarama modeli uygulanmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise görüşme yöntemi uygulanmıştır. Görüşme için yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan ve araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 öğretim yılı bahar döneminde 4 farklı devlet üniversitesinde öğrenim gören Türkçe öğretmeni adayları oluşturmaktadır. Çalışma grubu 182 kadın, 67 erkek Türkçe öğretmeni adayından oluşmaktadır. Çalışmaya katılım konusunda gönüllülük esas alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada 2 farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Nicel verilerin toplanmasında Yaman (2011) tarafından geliştirilen ve 17 sorudan oluşan “Türkçe Bilinci Ölçeği” kullanılmıştır. Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanan ölçek 5’li likert hazırlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 85, en düşük puan ise 17’dir. Ölçekten alınan yüksek puan Türkçe dil bilinci düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puan ise Türkçe dil bilincinin zayıf olduğunu göstermektedir. Yazar tarafından yapılan çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) ,88 bulunurken (Yaman, 2011) bu çalışma için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) ,89 olarak bulunmuştur.

Nitel verilerin toplanmasında ise araştırmacılar tarafından geliştirilen “Görüşme Formu” kullanılmıştır. Formun hazırlanması aşamasında alan yazın detaylı bir şekilde incelenmiş ve bir soru havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan form 3 Türkçe Eğitimi alan uzmanının görüş ve önerilerine sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler ışığında görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında çalışma grubunda yer alan Türkçe öğretmeni adaylarına ölçme araçları pandemi dolayısıyla elektronik sistem üzerinden ulaştırılmıştır. Ölçme araçları, Google Formlar ve e-posta aracılığıyla gönderilmiştir. Bu süreçte araştırmacılar Türkçe öğretmeni adaylarıyla görüşme halinde olmuş ve anlaşılmayan hususlar olduğunda kendilerine gerekli açıklamaları yapmışlardır.

Verilerin Analizi

Çalışmada nicel verilerin analizi yapılırken elde edilen ölçek formları SPSS 21 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz yapılmadan önce Cronbach’s Alpha aracılığıyla verilerin güvenilirliğine bakılmıştır. Bu çalışmada güvenilirlik ,89 çıkmıştır. Ayrıca normallik testi yapılmış, verilerin normal dağıldığı görülmüş, bu nedenle analiz için parametrik testlerden t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi olan One Way Anova Testi kullanılmıştır.

Nitel verilerin analizinde ise nitel çözümleme tekniklerinden içerik analizinden yararlanılmıştır. “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

İçerik analizi yapılırken verilerdeki temaların tespit edilmesi, verilerin temalara göre ayrılması, bulguların değerlendirilmesi/yorumlanması aşamaları izlenmiştir. Araştırmada, Türkçe öğretmeni adaylarının görüşlerinden örnek cümleler de verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak için Türkçe öğretmeni adaylarının cümlelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Alıntıların hangi Türkçe öğretmeni adayına ait olduğunu belirtmek için her alıntının sonunda K1, K2...biçiminde kodlama yoluna gidilmiştir.

Bulgular

Çalışmada ulaşılan bulgular alt problemler bağlamında sunulmuştur.

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın birinci alt problemi, *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin ne durumda olduğuna* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türkçe Dil Bilinciyle İlgili Betimsel İstatistikler*

	N	$\bar{X}$	S	Anlamı
Toplam	249	64,88 3,76	11,58	Çoğu zaman katılıyorum (yüksek)

Tablo 1’de Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci ile ilgili betimsel istatistikleri yer almaktadır. Buna göre ölçekten alınacak en yüksek puanın 85, en düşük puanın ise 17 olduğu düşünülüğünde öğretmen adaylarının Türkçe dil bilinci ortalamalarının 85 üzerinden 64,88; 5 üzerinden

ise 3,76 ortalamaya karşılık geldiği görülmektedir. Dolayısıyla bu değer “çoğu zaman katılıyorum” seçeneğine denk geldiği ve “yüksek” olduğu tespit edilmiştir.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın ikinci alt problemi, *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin cinsiyete göre farklılaşmış farklılaşmadığına* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Cinsiyete Göre Türkçe Dil Bilinci Arasındaki Farkı Belirten Bağımsız Ölçümler t-Testi*

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Kadın	182	65,54	10,84	247	1,499	,135
Erkek	67	63,07	13,32			

Tablo 2’ye göre Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinçlerinin cinsiyete göre farklılık arz etmediği görülmektedir [$t_{(247)} = 1,499$, $p > ,05$ ($p = ,135$)]. Kadın öğretmen adaylarının puan ortalaması 65,54 iken erkek öğretmen adaylarının puan ortalaması 63,07’dir. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci puanlarının birbirine yakın olduğu ve cinsiyete göre farklılık arz etmediği buradan da anlaşılmaktadır.

Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın üçüncü alt problemi, *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin sınıf düzeylerine göre farklılık arz edip etmediğine* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 3a ve 3b’de yer almaktadır.

Tablo 3a. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sınıf Seviyelerine Göre Türkçe Dil Bilinçleri İle İlgili Betimsel İstatistikler*

Okullar	N	$\bar{X}$	S
1. sınıf	68	60,92	1,52
2. sınıf	26	65,61	2,31
3. sınıf	59	10,53	1,37
4. sınıf	96	11,58	1,11
Toplam	249	64,88	11,58

Tablo 3b. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sınıf Seviyelerine Göre Türkçe Dil Bilinçleri Arasındaki Farkı Belirten Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) Testi*

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamli fark
Gruplararası	1513,149	3	504,383	3,890	,010	1.sınıf-3.sınıf
Gruplarıçi	31770,473	245	129,675			1.sınıf-4.sınıf
Toplam	33283,622	248				

Tablo 3b’ye bakıldığında Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin sınıf seviyelerine göre farklılık arz ettiği görülmektedir [$F(3, 245)=3,890$, $p < ,05$ ($p = ,010$)]. Yani öğretmen adaylarının Türkçe dil bilinci, sınıf seviyelerine göre farklılaşmaktadır. Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre bu farkın 1.sınıf ile 3.sınıf; 1.sınıf ile 4.sınıf Türkçe öğretmeni adayları arasında olduğu görülmektedir. Bu farklılık, seviyesi daha iyi olan sınıfların lehinedir. Tablo 3a’da yer alan betimsel istatistiklerdeki ortalamalarda da bunu görmek mümkündür.

Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın dördüncü alt problemi, *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin anne eğitim durumlarına göre farklılık arz edip etmediğine* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 4a ve 4b’de yer almaktadır.

Tablo 4a. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Anne Eğitim Durumlarına Göre Türkçe Dil Bilinci İle İlgili Betimsel İstatistikler*

Okullar	N	$\bar{X}$	S
Okur-yazar değil	81	62,81	1,50
İlköğretim mezunu	109	65,79	0,99
Ortaöğretim mezunu	38	63,92	1,87
Yükseköğretim mezunu	21	69,90	1,55
Toplam	249	64,88	0,73

Tablo 4b. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Anne Eğitim Durumlarına Göre Türkçe Dil Bilinci Arasındaki Farkı Belirten Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) Testi*

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	1000,681	3	333,560	2,531	,058	Okur-yazar değil-
Gruplarıçi	32282,942	245	131,767			Yükseköğretim
Toplam	33283,622	248				mezunu

Tablo 4b'ye bakıldığında Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin anne eğitim durumlarına göre farklılaşmadığı ancak elde edilen p değerinin anlamlı farklılık değerine çok yakın olduğu görülmektedir [$F(3, 245)=2,531, p > ,05 (p = ,058)$]. Yani öğretmen adaylarının Türkçe dil bilinci, annelerinin eğitim durumuna göre önemli bir farklılık arz etmekle birlikte bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Farklılığın anlamlılık sınırına çok yakın olması nedeniyle Games-Howell testinin sonuçlarına da bakılmış okur-yazar olmayanlarla yükseköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Bu farklılık yükseköğretim mezunlarının lehinedir ($,009$).

Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın beşinci alt problemi, *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin baba eğitim durumlarına göre farklılık arz edip etmediğine* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 5a ve 5b'de yer almaktadır.

Tablo 5a. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Baba Eğitim Durumlarına Göre Türkçe Dil Bilinci İle İlgili Betimsel İstatistikler*

Okullar	N	$\bar{X}$	S
Okur-yazar değil	27	63,11	14,04
İlköğretim mezunu	112	65,28	10,51
Ortaöğretim mezunu	77	64,58	12,07
Yükseköğretim mezunu	33	65,70	12,08
Toplam	249	64,88	11,58

Tablo 5b. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Baba Eğitim Durumlarına Göre Türkçe Dil Bilinci Arasındaki Farkı Belirten Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) Testi*

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Gruplararası	130,865	3	43,622	,531	,809	---
Gruplarıçi	33152,757	245	135,317			
Toplam	33283,622	248				

Tablo 5b'ye bakıldığında Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin baba eğitim durumlarına göre farklılık arz etmediği görülmektedir [$F(3, 245)= ,531, p > ,05 (p = ,809)$]. Yani öğretmen adaylarının Türkçe dil bilinci, baba eğitim durumlarına göre farklılaşmamaktadır. Tablo 5a'da yer alan betimsel istatistiklerdeki Türkçe dil bilinci puanlarının birbirine yakın olduğu ve baba eğitim durumlarına göre farklılık arz etmediği buradan da anlaşılmaktadır.

Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın altıncı alt problemi, *Türkçe dil bilinci kavramının Türkçe öğretmeni adayları için ne anlam ifade ettiğine* ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. *Türkçe Dil Bilinci Kavramının Türkçe Öğretmeni Adayları İçin Ne Anlam İfade Ettiği*

No	Temalar	f
1	Türkçenin kurallarına uymak / Türkçenin doğru kullanılması	58
2	Kimlik / benlik olarak görülmesi	32
3	Dilimize / Türkçeye sahip çıkmak	31
4	Milletin, devletin geleceği olarak görülmesi / Var olma sebebi	27
5	Bilinçli olma hali / Farkındalık	20
6	Türkçenin devamlılığı	8
7	Milli kültürü temsil etmesi	8
8	Her şey olarak görülmesi	6
9	Ana dilin farkında olmak	6
10	Nitelikli bir iletişim	6
11	Değerlerimizin farkında olmak / Değerlerimize sahip çıkmak	5
12	Yabancı dillerden arınma	5
13	Birlik olma / bir olma	4
14	Bireyin kendini ifade edebilmesi	3
15	Miras olarak kabul edilmesi	3
16	Dilimize hâkim olma	2
17	Bilinçli bireyler yetiştirmek	1
18	Herkesin Türkçe konuşması	1
19	Kişiliğin gelişimi	1
20	Manevi bir değer	1

Tablo 6 incelendiğinde Türkçe öğretmeni adaylarından alınan görüşler doğrultusunda Türkçe dil bilinci kavramının kendileri için farklı anlamlara geldiği görülmektedir. Türkçe dil bilinci kavramı Türkçe öğretmeni adayları için en fazla “*Türkçenin kurallarına uymak/Türkçenin doğru kullanılması*” (f=58) anlamlarına gelmektedir. Bunu “*Kimlik/benlik olarak görülmesi*” (f=32) “*Dilimize/Türkçeye sahip çıkmak*” (f=31) “*Milletin, devletin geleceği olarak görülmesi/Var olma sebebi*” (f=27) “*Bilinçli olma hali/Farkındalık*” (f=20) temaları izlemektedir. Araştırma kapsamında bu soruya yönelik kimi Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

“*Benim için Türkçe dil bilinci, dilin doğru ve belli kurallar çerçevesinde kullanılmasıdır.*” (K191)

“*Duygularımızı, düşüncelerimizi, bilgilerimizi aktarırken Türkçenin inceliklerine, kurallarına uygun bir anlatım biçimi tercih ederek bunu kullanmak.*” (K12)

“*Türkçeyi bilinçli bir şekilde kullanmak ve dili kurallarına uygun bir şekilde kullanımını yaygınlaştırmak. Türkçeye zarar verebilecek konuşmalardan ve yanlış kullanımlardan kaçınmak.*” (K50)

“*Türkçeyi imla kurallarını dikkate alarak ve içeriğe özen göstererek dilini en güzel şekilde kullanması demek.*” (K77)

“*Kurulan cümlelerde Türkçe kelimelere ve dil kurallarına yer vermek ve bunu günlük hayatta kullanabilmek.*” (K167)

“*Türkçe dil bilinci benim için varlığımın gerçekliğini ifade eder. Bir dile sahip olmak bir ülkeye sahip olmak her zaman var olmanın toplumsal yapı için gerekli maddelerindedir.*” (K247)

Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Çalışmanın yedinci alt problemi, *Zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünüyor musunuz? Neden?* sorusudur. Buna yönelik bulgular Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Zaman ve Teknolojinin İlerlemesiyle Bireylerde Türkçe Dil Bilincinin Zayıflayacağını Düşünüp Düşünmeme Durumları*

No	Temalar	f
1	Evet / Düşünüyorum	230
2	Hayır / Düşünmüyorum	19

Tablo 7 incelendiğinde Türkçe öğretmeni adaylarının büyük çoğunluğunun (f=230) zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşündüğü görülmektedir. Bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünmeyen Türkçe öğretmeni adaylarının sayısı ise çok azdır (f=19).

“Zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünüyor musunuz? Neden?” sorusunun “Neden” kısmına yönelik bulgular Tablo 8 ve Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 8. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Zaman ve Teknolojinin İlerlemesiyle Bireylerde Türkçe Dil Bilincinin Zayıflayacağını Düşünme Durumlarına (Evet/ Düşünüyorum) Yönelik Gerekeçleri*

No	Temalar	f	
1	Evet / Düşünüyorum	Yabancı sözcüklerin / dillerin fazla kullanılması	64
		Teknolojinin yaşamımızda daha fazla yer tutacak olması / Teknoloji faktörü	61
		Özenti / Popüler kültür	23
		Sosyal medya faktörü	22
		Teknolojik üretimde geri kalmamız	15
		Türkçenin kurallarına olan hâkimiyetin giderek azalması	11
		Küreselleşme	10
		Tembellik / Kolaya kaçma	7
		Kültürel yozlaşma	6
		Kitle iletişim araçlarının varlığı	6
		Sorgulamayan bir neslin oluşması / Bilinç eksikliği	5
		Toplumun giderek bunu kanıksaması	5
		Her şeyin tek tipe dönüşmesi/dönüşecek olması	4
		Türkçeye sahip çıkan insan sayısının az olması	3
		Türk Dil Kurumunun yeterince çalışmaması / Gelişmeleri geç takip etmesi	3
		İnsanlar arası iletişimin giderek zayıflaması	3
		Teknolojinin öneminin dilin önemini geçmesi	2
Okuma alışkanlığının azalması	2		
Eğitimin niteliğinin giderek düşmesi	1		

Tablo 8 incelendiğinde Türkçe öğretmeni adaylarının zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünme durumlarına (evet/düşünüyorum) yönelik gerekeçleri verilmiştir. Türkçe öğretmeni adaylarına göre özellikle “*Yabancı sözcüklerin/dillerin fazla kullanılması*” (f=64), “*Teknolojinin yaşamımızda daha fazla yer tutacak olması/Teknoloji faktörü*” (f=61), “*Özenti/Popüler kültür*” (f=23), “*Sosyal medya faktörü*” (f=22), “*Teknolojik üretimde geri kalmamız*” (f=15), “*Türkçenin kurallarına olan hâkimiyetin giderek azalması*” (f=11) gibi durumlar ilerde bireylerde Türkçe dil bilincinin azalmasına sebep olacaktır. Araştırma kapsamında bu soruya yönelik kimi Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Evet, çünkü popüler kültür insanlar üzerinde önemli bir faktördür. Dil bilincimizi de etkileyecektir.” (K91)

“Evet, çünkü insanlar pasif hale gelmektedir. Bu da dikkatsizliği ilgisizliği doğurduğundan dolayı iletişimsizlik artacağından beraberinde sönük ilgisiz bir dil kalacaktır.” (K63)

“Evet düşünüyorum. Çünkü teknolojinin ilerlemesiyle dil çok kötü bir şekilde kullanılmaktadır. Yazım ve noktalama işaretlerine dikkat edilmemektedir.” (K146)

“Kesinlikle düşünüyorum. Çünkü teknolojinin gelişmesiyle özellikle sosyal medya kullanıcıları dili bilinçsiz bir şekilde moda, ilgi çekme gibi çeşitli nerelerle Türkçeyi yanlış kullanmaktadırlar ve bu bilinçsizlik hızla yayılmaktadır. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle küresel bir kültür ortaya çıkmış ve Türkçe birçok farklı dilinin adeta bir saldırısına maruz kalmıştır.” (K148)

“Evet. Diğer ülkeler teknolojiye bizden önde. Bu yüzden biz onların teknolojilerine dâhil olunca onların kullandığı kelimeler bizim dilimize geçiyor. Teknoloji arttıkça bu da artar.” (K225)

Tablo 9. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Zaman ve Teknolojinin İlerlemesiyle Bireylerde Türkçe Dil Bilincinin Zayıflamayacağını Düşünme Durumlarına (Hayır/ Düşünmüyorum) Yönelik Gerekeçleri*

No	Temalar	f	
2	Hayır / Düşünmüyorum	Teknoloji ile dilin gelişiminin paralel olması	4
		Dile daha fazla sahip çıkılacağını düşünülmesi	2
		Toplumsal bilincin yükselecek olması	2
		Dil bilincinin aşılacak olması	2
		Bireysel bir tercih olması	2
		Dilin gelecek kuşaklara aktarılması	1
		Duyarlı bir kesimin olması	1
		Okullarda verilen eğitimin nitelikli olması	1

Tablo 9 incelendiğinde Türkçe öğretmeni adaylarının zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflamayacağını düşünme durumlarına (hayır/düşünmüyorum) yönelik gerekçeleri verilmiştir. Türkçe öğretmeni adaylarına göre “Teknoloji ile dilin gelişiminin paralel olması” (f=4), “Dile daha fazla sahip çıkılacağına düşünülmesi” (f=2), “Toplumsal bilincin yükselecek olması” (f=2), “Dil bilincinin aşılacak olması” (f=2) gibi durumlar ilerde bireylerde Türkçe dil bilincinin azalmasına engel olacaktır. Araştırma kapsamında bu soruya yönelik kimi Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Hayır, çünkü dil gelecek kuşaklara aktarılır. Aktarıldığı için de bu bilinç azalmaz.” (K42)

“Hayır, çünkü teknoloji geliştikçe dil de dil bilinci de gelişir.” (K69)

“Düşünmüyorum, çünkü bu bilinç Türk milletine doğru bir şekilde aktarılmış olursa zaman ve teknolojinin bir etkisi olamaz.” (K115)

“Düşünmüyorum. Çünkü Türkçe benim anadilim zaman ve teknoloji bir dili zayıflatmamalı aksine daha çok sahip çıkılmalıdır dile. Çıkacaktır da” (K166)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci düzeylerini çeşitli değişkenlere göre tespit etmeyi ve Türkçe dil bilinci ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Türkçe öğretmeni adaylarının “yüksek düzeyde” Türkçe dil bilincine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ulaşılan bu sonucun değerli olduğunu belirtmek gerekir. Üniversitede okuyan ve Türkçe öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin dil bilinç düzeylerinin yüksek olması beklenir. Bulut ve Coşkun (2020, s. 10) tarafından yapılan çalışmada Türkçe öğretmeni adaylarının büyük kısmı yüksek düzeyde dil bilincine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Arslan ve Kılıç (2012, s. 802) Türkçe öğretmenleri ve öğretmen adayları ile yürüttükleri çalışma sonucunda Türkçe öğretmenleri ve öğretmen adaylarının Türkçe dil bilinç düzeylerinin iyi düzeyde olduğunu saptamışlardır. Alan yazında Türkçe öğretmenleri ve Türkçe öğretmeni adaylarının yanı sıra Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının dil bilinç düzeylerinin ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Tekşan ve Kanık Uysal’ın (2018, s. 269) çalışmasında Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenim gören öğrencilerin Türkçe bilinç düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunların yanı sıra öğretim elemanlarının dil bilinç durumlarının araştırıldığı çalışmalar da yapılmıştır. Kızıltan ve Ersanlı’nın (2008, s. 48) çalışmasında öğretim elemanlarının genel olarak dil bilincine sahip oldukları saptanmıştır.

Çalışmada ulaşılan bir başka sonuç Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinçlerinin cinsiyete göre farklılık arz etmediğidir. Kadın öğretmen adaylarının puan ortalaması 65,54 iken erkek öğretmen adaylarının puan ortalaması 63,07’dir. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci puanlarının cinsiyet değişkenine göre birbirine yakın olduğu ve farklılık arz etmediği saptanmıştır. Hem kadın hem de erkek öğretmen adaylarının puanlarının birbirine yakın olması ve dil bilinç düzeylerinin yüksek olması önemli bir göstergedir. Erdem ve Eskimen (2019, s. 30) tarafından yapılan çalışmada da kadın öğretmen adaylarının dil bilinci düzeylerinin erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu ancak bu durumun anlamlı farkın oluşmasını sağlamadığı tespit edilmiştir. Arslan ve Kılıç (2012, s. 805) yaptıkları çalışmalarında Türkçe öğretmenleri ile öğretmen adaylarının Türkçe bilinç düzeylerinin cinsiyete göre değişmediği sonucunu elde etmişlerdir.

Araştırmada Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin sınıf seviyelerine göre farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. Yani Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinci, sınıf seviyelerine göre farklılaşmaktadır. Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre bu farkın 1.sınıf ile 3.sınıf; 1.sınıf ile 4.sınıf Türkçe öğretmeni adayları ve arasında olduğu görülmektedir. Bu farklılık, seviyesi daha iyi olan sınıfların lehinedir. Tekşan ve Kanık Uysal’ın (2018, s. 270) çalışmasında Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenim gören öğrencilerin Türkçe Bilinç düzeyleri sınıf değişkeni bağlamında anlamlı bir farklılık göstermemiştir ancak öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe Türkçe dil bilinç düzeylerinin de yükseldiği saptanmıştır. Erdem ve Eskimen’in (2019, s. 29) çalışmasında da öğretmen adaylarının sınıf düzeyleriyle birlikte ortalama dil bilinç puanlarında da bir yükseliş olduğu saptanmıştır.

Çalışma kapsamında Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilincinin anne ve baba eğitim durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe dil bilinçlerinin hem anne hem de baba eğitim durumlarına göre puanların birbirine yakın olduğu ve anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Baba eğitim durumlarında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ancak

baba eğitim durumu “yükseköğretim” olan Türkçe ğretmeni adaylarının puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Anne ve babaların eğitim durumlarının, çocuklarını yetiştirme tarzlarının çocuklar üzerinde önemli bir etkisi vardır. “Ebeveynlerin ocukların ilk ve ebedi eğitmenleri oldukları ve erken yaşlarında onlarla ilgilenmelerinin onların öğrenmeleri üzerinde etkili olduğu” (Bruce, 2010, s. 7) dşnldğnde bu bulgunun kayda değer olduğu söylenbilir. Pehrson ve Robinson (1990) ve özel ve Zelyurt (2016) tarafından yapılan çalışmalarda da anne baba eğitim durumlarının çocukların iletişim ve dil becerilerini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

Türkçe ğretmeni adaylarından alınan görüşlerde Türkçe dil bilinci kavramının kendileri için farklı anlamlara geldiği tespit edilmiştir. Türkçe dil bilinci kavramı Türkçe ğretmeni adayları için en fazla “*Türkçenin kurallarına uymak/Türkçenin doğru kullanılması*” (f=58) anlamlarına gelmektedir. Türkçe dil bilinci kavramının “*Kimlik/benlik olarak görülmesi*” (f=32) “*Dilimize/Türkçeye sahip çıkmak*” (f=31) “*Milletin, devletin geleceği olarak görülmesi/Var olma sebebi*” (f=27) “*Bilinçli olma hali/Farkındalık*” (f=20) olarak görülmesi de önemli bulgular arasındadır. Özellikle Türkçeye sahip çıkacak ve onu geliştirecek meslek gruplarından birinin Türkçe ğretmenleri olduğu dşnldğnde ğretmen adaylarının bu bilinçte olmaları önemli bir bulgudur. Kocasavaşın (2007) “Türkçe eğitiminde (hatta diğer derslerde de) anadili şuuru ve zevkinin verilmesi, dilimizin anlaşılır, yaş seviyesine uygun, zengin ve güzel örneklerinin aktarılması dil bilincini geliştirecektir” değerlendirmesi çalışma kapsamında ulaşılan bulguyu destekler mahiyettedir. Türkçe dil bilinci kavramı, Türkçe ğretmeni adaylarınca kimlik/benlik, dilimize/Türkçeye sahip çıkmak ve milletin, devletin geleceği/var olma sebebi, miras olarak da grlmştir. Bu bulgular Türkçe ğretmeni adaylarının Türkçeyi sahiplenme noktasında önemli bir kaygı içinde olduklarını da göstermektedir. Zira “dil, bizim varlık sebebizdir. Bunu asla unutmamalıyız.” (Sinanoğlu, 2002, s. 57) ve “Trkem benim ses bayrağım.” (Fazıl Hüsnü Dağlarca) ifadeleri de tam da bu durumu yansıtılmaktadır.

Araştırmada Türkçe ğretmeni adaylarının büyük çoğunluğunun zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını dřndđđ belirlenmiştir. Bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünmeyen Türkçe ğretmeni adaylarının sayısı ise oldukça azdır. Türkçe ğretmeni adaylarının dil bilinci için ilerde yaşanabilecek sıkıntılarını, olumsuz durumları şimdiden görmesi de önemlidir. Türkçe ğretmeni adaylarının zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflayacağını düşünme gerekçeleri arasında “*Yabancı sözcüklerin/dillerin fazla kullanılması*” , “*Teknolojinin yaşamımızda daha fazla yer tutacak olması/Teknoloji faktörü*” , “*zentisi/Popüler kültür*” , “*Sosyal medya faktörü*” , “*Teknolojik retimde geri kalmamız*” , “*Türkçenin kurallarına olan hâkimiyetin giderek azalması*” gibi tespitleri son derece önemlidir. Özellikle yabancı sözcüklerin/dillerin fazla kullanılması ve teknolojinin yaşamımızda daha fazla yer tutacak olması/teknoloji faktörü tespitleri birçok ğretmen adayı tarafından vurgulanmıştır. Nitekim Kocasavaş (2007) da “erken yaşlarda daha ana dili bilinci oluşmadan yabancı dille eğitime başlanmasının (anaokulundan veya en iyi ihtimalle ilkokul 4. sınıftan itibaren), generimizin dillerinde aksamalara yol açacağı”na vurgu yapmıştır. Ger (2014) Türkçenin güncel sorunlarını tespit ettiği çalışmasında Türkçe ğretmeni adaylarının “Türkçenin zensiz ve yanlış kullanımı”, “Yabancı sözcük kullanımı / yabancı dil tutkusu, özentisi” gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığını saptamıştır. Benzer bir çalışmada da (Bağcı, 2012, s. 299) Türkçe ğretmeni adayları Türkçenin yaşadığı güncel sorunlar arasında en fazla “Yabancı sözcüklerin dilimize egemen olması” ve “Yabancı sözcük kullanımının tercih edilmesi” durumlarını ifade etmişlerdir. Özellikle internet ortamındaki yabancı kökenli sözcük sayısının fazla olması ve bu sözcüklerin yerine Türkçelerinin kullanılmaması da önemli bir sorundur. Akçay ve zcan (2012), çalışmalarında yabancı dil kökenli bilgisayar ve genel ağ sözcüklerinin Türkçeye yerleştiğini ve bunun dilimiz için önemli bir sorun teşkil edeceğini vurgulamışlardır. Kabadayı (2006) da çalışmasında “teknolojinin ve bilişim sektörünün bütün alanlarındaki terimlerin Türkçe olması veya Türkçeleştirilmesi gerektiği”ni belirtmiştir. Uzuner ve Aktaşın (2016) alışmasında ise ğretmen adaylarının kitle iletişim araçlarında fazlaca kullanılan ve bilgisayar teknolojisiyle ilgili yabancı kökenli kelimelerin Türkçe karşılıklarını büyük kısmının bilmediğini saptamışlardır. Bu alışmada Türkçe ğretmeni adaylarına göre Türkçenin kurallarına olan hâkimiyetin giderek azalması ilerde bireylerde Türkçe dil bilincinin azalmasına neden olacaktır. Benzer bulguya Bağcı (2012, s. 299) da ulaşmış ve dilin kurallarının bilinmemesinin Türkçenin yaşadığı önemli güncel sorunlardan olduğunu saptamıştır.

Türkçe ğretmeni adaylarının zaman ve teknolojinin ilerlemesiyle bireylerde Türkçe dil bilincinin zayıflamayacağını düşünme gerekçeleri azdır. Türkçe ğretmeni adaylarına göre “*Teknoloji ile dilin gelişiminin paralel olması*” , “*Dile daha fazla sahip ıkılacağının düşünülmesi*” , “*Toplumsal bilincin yükselecek olması*” , “*Dil bilincinin aşılanacak olması*” gibi durumlar ilerde bireylerde Türkçe dil bilincinin azalmasına engel olacaktır. Türkçe ğretmeni adayları arasında ilerde Türkçe dil bilincinin kaybolmayacağını düşünenlerin sayısı az

olsa da bu kişilerin bulunması da kayda değerdir. Argunşah'ın (2012, s. 84) “sorunun Türkçe değil bilinçsiz toplumda olduğunu, toplumun dil, kültür ve tarih konusunda yeterince bilinçlendirilmediğini, bunun her şeyden önce devlet politikası haline gelmesi gerektiği”ni savunması önemli bir göstergedir.

Çalışmada ulaşılan bulgular bağlamında şu öneriler geliştirilmiştir:

- Dil bilinci kavramı sadece eğitimcilerin değil bir bütün olarak herkesin dikkat etmesi gereken bir husustur. Bu yüzden devlet kurumlarının bu hususta daha fazla işe koşması gerekir.
- Dil bilincinin özellikle Türkçe ders kitaplarında ve Türkçe öğretim programlarında detaylıca aktarılması gerekir.
- Özellikle teknolojik aletlerde kullanılan yabancı dillere ait sözcüklerin kontrol edilmesi ve Türkçe karşılıklarının kullanılması önerilmektedir.

Etik Beyan

“Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türkçe Dil Bilinç Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Karma Yöntem Araştırması” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması istenilen bütün kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında ifade edilen fiillerden hiçbiri yapılmamıştır. Gerekli olan etik kurul izinleri Muş Alpaslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 26.05.2021 tarih ve 2021-12610 sayılı kararı ile alınmıştır.

Kaynakça

- Abu Radwan, A. (2005). The effectiveness of explicit attention to form in language learning. *System*, 33(1), 69-87.
- Adalı, O. (1983). Ana dili olarak Türkçe öğretimi üzerine. *Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı*, 47(379), 31-35.
- Akçay, A. ve Özcan, M. F. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgisayar ve genel ağ terimlerinin Türkçe karşılıklarını bilme yeterlikleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 151-161.
- Arslan, A. ve Kılıç, Y. (2012). Türkçe öğretmenleri ile öğretmen adaylarının Türkçe bilinç düzeyleri (Ağrı ili örnekleme). *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 799-806.
- Ateş, K. (2010). *Öğretmediğimiz Türkçe*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Aydeniz, S. ve Haydaroğlu, M. (2021). Dört temel dil becerisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 200-216.
- Baskın, S. ve Demir, Z. (2017). Türkçenin zenginliği ve ana dili bilincinin ortaokullarda kazandırılması: 5. sınıf örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 173-194.
- Biol, İ. (2015). Bireyde dil bilinci. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 1(2), 33-44.
- Borg, S. (1994). Language awareness as a methodology: implications for teachers and teacher training. *Language Awareness*, 3 (2), 61-71.
- Bruce, T. (2010). *Early childhood: A guide for students* (2nd Edition). London: Sage
- Bulut, K. ve Coşkun, H. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının dil bilincinin belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 1128-1152.
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2014). *Karma yöntem araştırmaları* (Çev. Edt: Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Anı Yayınları
- Demir, Z. (2016). *Sözcük öğretimi yoluyla ortaokullarda Türkçe dil bilincinin kazandırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Demirbağ, İ. (2002). Türkçe reklam bildirimlerinde kullanılan yabancı sözcükler. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 125-134.
- Erdem, C. ve Eskimen, A. D. (2019). Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının Türkçe bilinci üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 23-27.
- Eryılmaz, R. (2017). Milli kimlik unsuru olarak Türkçe ve Türkçenin güncel sorunları. 11 Eylül 2021 tarihinde https://www.academia.edu/35451939/M%C4%B0LL%C4%B0_K%C4%B0ML%C4%B0K_UNSURU_OLAK_T%C3%9CRK%C3%87E_VE_T%C3%9CRK%C3%87EN%C4%B0N_G%C3%9CNCEL_SORUNLARI.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gass, S., Svetics, I. ve Lemelin, S. (2003). Differential effects of attention. *Language Learning*, 53(3), 497-545.
- Göçer, A. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarına göre Türkçenin güncel sorunları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6 (11), 491-515.
- Göçer, A. (2014). Öğretmen adaylarının Türkçenin kullanımına ilişkin görüşleri: fenomenolojik bir analiz. *Milli Eğitim*, 43(203), 23-36.
- İpek, B. (2015). Bireyde dil bilinci. *Journal of Turkish Language and Literature*, 1(2), 33-44.
- Kaplan, M. (1996). Türk dili. *Milli Eğitim Dergisi*, 129.

- Kırkklıç, A. ve Ulaş, A. H. (2003). Türkçe öğretiminde kelimeler dünyası. *Türklük Bilimi Araştırmaları –Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, 93–100.
- Kızıltan, N. ve Yangın Ersanlı, C. (2008). Üniversite öğretim elemanlarının dil bilinci ve Türkçe kullanım duyarlılığı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25, 39-50.
- Kocasavaş, Y. (2007). Türkçe eğitiminde dil şuurı zevkinin anlam ve önemi ders kitaplarında metinlerle desteklenmesi . Presented at the 38. *Icenas*, Ankara.
- Kolaç, E. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının anadilimizin yaşadığı sorunlara ilişkin farkındalıkları görüş ve önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/5, s.441.
- Leow, R. (1997). Attention, awareness and foreign language behaviour. *Language Learning*, 47(3), 467-505.
- Özdemir, E. (1983). Ana dili olarak Türkçe öğretimi. *Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı*, 379(380), 18–30.
- Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36), 9-34.
- Pehrson, K. L. ve Robinson, C. C. (1990). Parent education: Does it make a difference? *Child Study Journal*, 20(4), 221-236.
- Robinson, M. (2005). Metalinguage in L1 English-speaking 12-year-olds: Which aspects of writing do they talk about? *Language Awareness*, 14(1), 39-55.
- Rosa, E. ve O'Neill, M. (1999). Explicitness, intake and the issue of awareness: Another piece of the puzzle. *Studies in Second Language Acquisition*, 22 (4), 511-566.
- Sever, S. (2001). Öğretim dili olarak Türkçenin sorunları ve öğretme öğrenme sürecindeki etkili yaklaşımları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 11- 22.
- Sinanoğlu, O. (2002). *Bye Bye Türkçe* (4. Baskı). İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Şenyuva, E., Ertüzün, F., Turhan, K. ve Demir, N. (2017). Türk diline ilişkin sorunlar, çözüm önerileri ve Türkçe bilinci: kuşaklararası karşılaştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1384-1397.
- Taşkesenlioğlu, L. (2020). Eski Türk edebiyatında Türk dili bilinci ve zevki. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(226), 371-399.
- TDK Güncel Türkçe Sözlük. Bilinç. 11 Eylül 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/sayfasından> erişilmiştir.
- Tekşan, K. ve Kanık Uysal, P. (2018). Türk dili ve edebiyatı bölümünde okuyan öğrencilerin Türkçe bilinç düzeyleri. *Milli Eğitim*, 47(218), 263-274.
- Temizyürek, F. (2008). Türkçe öğretmen adaylarının demografik özellikleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 663-692.
- Yaman, H. (2011). Türkçe bilinci ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 151-167.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Language is a living thing. Its evolution depends on numerous factors, such as cultural, economic, technological, political, and social developments (Demirbağ, 2002, p. 126). These factors also affect language awareness. Turkish teachers play a key role in ensuring that people develop language awareness and put in the effort to preserve their language. Therefore, this study investigated Turkish teachers' awareness of the Turkish language based on different variables (gender, grade level, and parents' education) and looked into their views on the topic.

The sample consisted of 249 first-, second-, third, and fourth-year preservice Turkish teachers from four public universities. Participation was voluntary. The study adopted a mixed research design (qualitative and quantitative). Data were collected using two instruments. The quantitative data were collected using the 17-item Turkish Consciousness Scale (TCS; total score: 17 to 85) developed by Yaman (2011). The qualitative data were collected using an Opinion Form developed by the researchers. All data were collected online (Google Forms and email) due to the COVID-19 pandemic. The data were analyzed using the Statistical Package for Social Sciences (SPSS, v. 21.0). The qualitative data were analyzed using content analysis.

The first research question was, "How aware are participants of the Turkish language?" Participants had a mean TCS score of 64.88. Most participants agreed with the TCS statements, indicating that they were highly aware of Turkish.

The second research question was, "Is there a difference in Turkish language awareness between male and female participants?" Female and male participants had a mean TCS score of 65.54 and 63.07, respectively. The results showed that gender did not affect participants' awareness of Turkish.

The third research question was, "Does participants' Turkish language awareness differ by grade level?" The results showed that participants' Turkish language awareness differed by grade level. The Tukey test revealed that third- and fourth-year participants were more aware of Turkish than first-year participants.

The fourth research question was, “Does participants’ Turkish language awareness differ by mother’s education?” The results showed no significant difference in participants’ Turkish language awareness based on their mother’s education level. However, the p-value was very close to the significance level. In other words, participants’ Turkish language awareness differed by their mothers’ education levels, but the difference was statistically insignificant. A Games-Howell test was performed because the p-value was very close to the significance level. The results showed that participants whose mothers had a bachelor's degree were more aware of Turkish than those whose mothers were illiterate (.009).

The fifth research question was, “Does participants’ Turkish language awareness differ by father’s education?” The results showed that participants’ Turkish language awareness did not differ by their father’s education.

The sixth research question was, “What does ‘Turkish language awareness’ mean to participants?” Participants stated that it meant different things to them. Most participants stated that Turkish language awareness meant “following the grammatical rules/using Turkish correctly” (f=58), followed by “seeing it as part of identity/self” (f=32), “protecting our language/Turkish” (f=31), “seeing it as the future of the nation and the state/Reason for existence” (f=27), and “consciousness/awareness” (f=20).

The seventh research question was, “Do you think time and advances in technology will make people less and less aware of Turkish? If so, why?” Most participants (f=230) stated that they thought that time and advances in technology would make people less and less aware of Turkish. Only nineteen participants disagreed with it.

Participants believed that time and advances in technology would make people less and less aware of Turkish due to six reasons. First, Turkish people will use foreign words and languages more (f=64). Second, technology will be a greater part of our lives (f=61). Third, some Turkish people aspire to others and succumb to popular culture (f=23). Fourth, social media has a great influence on people (f=22). Fifth, we are technologically backward (f=15). Sixth, people know less and less about the grammar rules of Turkish (f=11).

Nineteen participants expressed four reasons for why they did not think that time and advances in technology would make people less and less aware of Turkish. First, technology and language evolve at the same time (f=4). Second, people will hold onto Turkish more and more (f=2). Third, Turkish society will become more aware of Turkish (f=2). Fourth, people will be inculcated with language awareness (f=2).